

Tánczos Vilmos

KIMONDOTT SZAVAK

Ferenczes István 80. születésnapjára

A versein és az írásain keresztül ismertem meg őt még gyermekkoromban, bő fél évszázaddal ezelőtt. Akkor még így írta alá az írásait és a verseit a *Hargita* nevű csíkszeredai megyei lapnál és a *Hargita Évkönyvben*: Ferencz S. István. Aztán a költészetben lett Ferenczes belőle, olyannyira, hogy a kisvárosban, sőt a legszűkebb baráti körben is mindenki ezen a néven kezdte emlegetni. Szóval a neve fogalom lett. És nemcsak mifelénk, hanem még távolabbi helyeken, és a magyar kultúra magasabb köreiben is – mert a Balassi-kardot és a Kossuth-díjat nem akárkinek adják.

Tizenöt év van közöttünk, mondjuk úgy, hogy egy fél generáció. Ez épp annyi idő, hogy úgy nézhettem fel rá, mint nálam tapasztaltabb, nálam többet látott és többet megélt tanítómesteremre, de közben kortársa és közvetlen barátja is lehettem. Azért merem leírni ezt a szót, mert akárhányszor találkoztunk – és ez, amíg Csíkban éltem, igen gyakran megesett, később ugyan valamelyest ritkábban, de azért mégis elég rendszeresen –, mindig olyan személyes gondolatokat, gondokabajokat osztott meg velem, amilyeneket az ember csak a barátaival szokott, akikben megbízik. Azt hiszem, azért tisztelt meg ezzel, mert látta rajtam, hogy fél szóból is értem őt, hogy egy srófra jár az eszünk, és mert valóban szüksége is volt a magamfélék véleményére. Miközben elmondta a maga vívódásait, kételyeit, gyakran kérdezett is, és olykor igen nagy, jelentős dolgokat. Mondanom sem kell, nagy kitüntetésnek vettem, hogy engem, a fiatalabbat ezekkel a kérdésekkel megtisztel.

A *Székelyföld* kulturális folyóirat elindítását például az 1990-es évek derekán sokáig tervezgette, a körülményeket latolgatta – erről sokat beszélgettünk. Abban az időben, a rendszerváltás után, újságok, folyóiratok sokasága indult el, majd szűnt meg egymás után. Ezt látva, én kicsinyhitű voltam, és megpróbáltam lebeszélni őt arról, hogy havi rendszerességgel megjelenő „nagy folyóiratot” indítson. Honnan lesz rá pénz? És ki fogja ezt minőségi írásokkal folyamatosan megtölteni?

És kik fogják elolvasni és támogatni? Mert végül is egy kisvárosban élünk, távol a nagyobb szellemi központoktól. Elég lesz eleinte a negyedévi megjelenés is, aztán majd meglátjuk – vélekedtem. De neki volt igaza, sőt nagyon is igaza volt, én pedig nagyot tévedtem. Ő merész volt, de nem volt sem vakmerő, sem ábrándozó. Pontosabban szölvá úgy álmódott, hogy közben jól ismerte a megszületendő folyóirat létét meghatározó szellemi és intézményi viszonyokat. Az 1997-ben általa elképzelt és elindított *Székelyföld* ma is él és virul. Azt hiszem, ennek a magyar kulturális periodikának van a legtöbb előfizetője és olvasója a teljes nyelvterületen. Ez pedig a társadalmi tudat mai fragmentált-ságát és az online elektronikus korszakban ránk zúduló médiadömpinget tekintve, óriási nagy dolog, szinte hihetetlen.

Ferenczes István olyan ember, aki mélyen és egyénien érez és gondolkodik, miközben a közösség számára hasznos nagy dolgokat valósít meg a gyakorlati életben. Az ilyen emberek egészen ritkák. De neki így, ebben a kettősségben zajlott az egész élete, nála a személyes líra metafizikája és a társadalmi elhivatottság gyakorlatba ültetése soha nem került ellentmondásba, sőt a legnagyobb egységben volt mindig. Emlékszem, a rendszerváltáskor ő alapította és elnökként egy ideig működtette is az RMDSZ csíkszéki szervezetét, és miközben erős ellenszélben a magyar iskolák önállósításán és egyéb nehéz dolgokon ügyködött, nagy versek kerültek ki a tolla alól. *A diktatúra közhelyei* című, szamizdatban terjedő versét 1989. december 22-én Csíkszereda főterén, az ún. „Tapstéren” többször is elszavaltatták vele, és a tömeg a levegőbe dobálva ünnepelte őt, a vers szerzőjét. Még hangosítás sem volt, de a vers minden szava így is mindenkinél célba talált. Az emberekkel való teljes összhang érzését az irodalom művelői századok távlatában is ritkán élhetik meg – talán csak 1848-ban Petőfiék körül lehetett ilyen lelkes, jövőbe tekintő együttlét a költő és a népe között –, de neki ez is megadatott. Később, amikor erről az élményéről is elbeszélgettünk, nem tudta szavakkal megfogalmazni azt, amit akkor érzett. Nagy titok, nagy misztika: egy íróasztalfióknak írt vers, amiben csak kétségbeesés van, egyszerre féktelen közösségi örömmé változik. Megbeszéltük, hogy mennyire igaza van a Kájoni-féle vallásos népénekéket éneklő pusztinai moldvai csángó asszonynak, László Józsefné Kis Erzsébetnek, amikor ezt mondta: „A szót úgy kell kimondd, hogy ne menjen el az ember szüve mellett, hanem menjen belé egyenesen a

1992 – Bogdánfalvában a templom előtt. Ferenczes István Tánczos Vilmossal
(ismeretlen fényképész felvétele)

szüvibe.” Hát ez volna a költők feladata, és olykor sikerül is teljesíteniük ezt a feladatot.

Ferenczes István úgy volt a tettek embere, hogy alapjában véve mindig szomorúan, keserően gondolkodott, de ettől a szomorúságtól menekülni igyekezett, folyvást kereste a reményt, a jövőbeli bizakodást. Talán várta a segítséget is. Egyik cigarettát szívta a másik után, és emlékszem, egyszer, amikor a csikket elhajította, lemondóan utána-szólt: „Mindenütt vesztésre állunk” – és ez a mondat akkor a magyarság állandó számbeli fogyatkozására vonatkozott. Ilyenkor példák következtek a Kárpát-medence tájairól és városaiból. Például gyakran beszélt a dél-erdélyi Lugos egykori magyar középiskolai tagozatáról, ahová az 1950-es években maga is járni kényszerült, mert kulák származása miatt nem vették fel a székelyföldi iskolákba. Hová lett Lugosról a magyar szó? És hová lesz Kolozsvárról? És hová lett Moldvából?

Moldvában, a nyelvterület peremén többször is bolyongtunk együtt. Akkoriban, az 1990-es években a Trabantommal elég gyakran jártam át oda, és ő két vagy három alkalommal is csatlakozott hozzám. Egy

1992-es és egy 1999-es utunk emlékét fényképek és filmfelvételek is őrzik a házi archívumomban. Emlékszem, ő ott is mindig a legmélyebbre ment, mindig a történelmi múlt és kultúra legnagyobb mélységei felé igyekezett. Ilyenkor kissé hozzá is igazodtam, és így együtt voltunk részesei egy-egy időutazásnak, amelynek mindig megtalálta a mának szóló üzenetét. Ilyenkor valahogy a moldvai jelen is mindig közel volt hozzánk, mert az időutazás szereplőihez mindig olyan közvetlenül, barátian szólt, mint ahogy az ember a közeli hozzátartozóihoz szokott. A kostelekiekkel úgy beszélgetett, mint akik réges-rég szülőfaluja, Csíkpálfalva havasi birtokain gazdálkodnak, és mint akiknek életvitelét és életterét jól ismeri. A szőlőhegyi „öregdeáknál”, Gál András bácsinál, ajándék gyanánt két sört guberált elő a táskájából, mert a régi Szent István-fatemplom hűséges kántorát az idő tájt a prosztata fájdalmi kínozták. Az egészen távoli Jázu Porkulujban és környékén való csavargásunk pedig úgy él az emlékeimben, mint egy időből kiesett középkori tájban való tévelygés, mint alászállás a freudi tudattalanba. Régi vályogházak, szalmazsuppok, poros földutak, fából ácsolt hidak és mindehhez illő öltözetű emberek, mezítlábas gyerekek és öregasszony-

1999 augusztus – Ferenczes István Jázu Porkulujban (Tánczos Vilmos felvétele)

ok. Az emberek emlékeznek még a Románvásár környéki Jugánból való származásukra, de a magyar szót már nem érti senki sem. Emlekszem, ő az 1932-ben fiatalon itt járt néprajzkutató Lükő Gábor itteni szerelme, az akkor még serdülőkorú kislány Balán Ilonka iránt kezdett érdeklődni, és miután kiderült, hogy az a bizonyos kislány a szomszédos Szavény faluba ment férjhez, ahol öregasszonyként még ma is él, sőt őrzi még a magyar nyelvet is, a késő esti alkalmatlan időpont ellenére, aznap még megpróbáltunk valahogy oda is átjutni. Csakhogy a két falu között egy nádasban az immár teljessé vált sötétségben egy ódon és olyannyira roskatag fahídra találtunk, hogy – akármennyire is belelovaltuk

magunkat az időutazásba –, autóval nem mertünk ráhajtani. – Tizenegy óra elmúlt, éjfél lesz mindjárt. Mit gondolsz, ésnél vagyunk-e mi ketten ilyenkor? – kérdezte tőlem ott a holdvilágon. Visszafordultunk hát valahová Jászvásár irányába, és így aztán Lükő Gábor neves magyar néprajzkutató közel 70 évvel korábbi szerelmi vonzódásának epilógusa az utókor számára örökre rejtve maradt.

Ferenczes Istvánt évtizedek óta ismerem, és mindig közel éreztem magamhoz. Talán ő is engem, legalábbis így érzem én, és azt hiszem, nem tévedek. Sok mindent elmondott nekem, köztük sok személyes dolgot is, olyasmit, amit csak a barátainak szokott elmondani az ember. De kinyomtatott verseiben találtam még belsőbb, még személyesebb dolgokat is, amelyekről nem beszéltünk soha. És ez így van rendjén, nincs itt semmiféle ellentmondás. Vannak témák ugyanis, amelyekről férfiember másokkal nem beszél, amelyek egyedül az Istenre tartoznak. De ha költő az ember, akkor ezekhez a dolgokhoz az Istenen kívül a költészetnek is van köze – mert a költőnek kötelessége elmondani a

1999 augusztus – Ferenczes István Bogdánfalvában Andor János búcsúvezetővel (Tánczos Vilmos felvétele)

fehér papírlapnak mindent, enélkül nincs igazi költészet, enélkül nem érdemes verset írni. A fehér papírlap a gyóntatószékhez hasonlít, mert előtte ki kell mondani, meg kell vallani mindent, és ha ezt sikerült jól megtenni, akkor lehet remélni a feloldozást. Az „ego te absolvo” nagy erő és nagy remény. A csíksomlyói Mária iránti amor sanctusról, sőt az amor terrestrisről, vagy a Kárpát-medence tájait versben megidéző szerelmes földrajzról, vagy az anyanyelv iránti amor linguaeről az ember a hétköznapokban nem beszél. De a költő versben megteheti ezt, sőt meg is kell tennie. És úgy kell megtennie, úgy kell elmondania, ahogyan csak egyedül ő tudja ezt megtenni, kimondani. Szépen, igazul, és – a téma természetéből adódóan – legtöbbször fájdalommal telten. Amikor Ferenczes verseit olvasom, úgy érzem, átléptem valahová, ahová barátként nem volt bejárásom, de emberként, aki a magyar szavakat ismeri, akármikor beléphetek, és beléphet akárki más is. Amit nem mondhatott el nekünk, a barátainak 80 esztendő alatt, azt versben, esszében elmondta őszintén mindenkinek.

Marlena Biczak (PL): Emlék 1., 2022
(70 x 100 cm, foltmaratás). Plugor Sándor-díj